

Роман ТАРНАВСЬКИЙ

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАРКА ЛІЦІНІЯ КРАССА ТА ПИТАННЯ ФІНАНСІВ

У статті доведено, що Марк Ліціній Красс сприймав багатство передовсім як інструмент досягнення певних результатів у військово-політичній сфері. Його маєток складався частково з успадкованих коштів, але більшою мірою із майна, здобутого ним завдяки скупці маєтків проскрибованих та вмілого ведення фінансово-господарської діяльності. Встановлено, що твердження античних авторів про виняткову жадібність Красса є перебільшеними. Доведено, що політична вага Красса була здобута значною мірою через вміле використання доступних йому фінансових ресурсів.

Ключові слова: *Марк Ліціній Красс, військово-політична сфера, фінансово-господарська діяльність.*

Постановка проблеми. Важко переоцінити значення античної доби для розвитку сучасної європейської цивілізації. На античній культурі значною мірою базується сучасна європейська література, театр. У межах Римської імперії виникає та стає панівною християнська релігія, в античному світі були закладені підвалини демократії *etc.* У I ст. до н. е. Римська держава пережила затяжну кризу, що проявилось у тривалому періоді громадянських війн. Життя цілих поколінь проходило в умовах боротьби за владу між видатними діячами Республіки, імена яких відомі сьогодні чи не кожному школяреві: Сулла, Марій, Помпей, Цезар. Дещо у затінку перебуває ім'я Марка Ліцінія Красса. На нашу думку – це не вповні справедливо. Красс був надзвичайно амбітним політиком і прагнув здобути провідні позиції в управлінні Республікою. На цьому шляху він активно використовував своє

багатство, яке здобув у різний спосіб. Йому належить твердження, що не можна назвати багатим того, хто не здатен утримати на свої кошти ціле військо (Plut. Crass. 2.7). Римляни не сумнівалися у тому, що Красс є достатньо багатим для утримання на свій кошт значного війська. Ціцерон говорить, що Красс був «дуже багатим» (*praepossum*) (Cic. Fin. 2.57). Аппіан зазначає, що Красс виділявся серед римлян своїм походженням та багатством: «*γένει καὶ πλούτῳ Ῥωμαίων διαφανής*» (App. BC 1.14.118). Очевидно, велике багатство відкривало перед політиком великі можливості. Ретельний аналіз політичної, військової та фінансової діяльності Красса допоможе краще зрозуміти внутрішню та зовнішню політику Стародавнього Риму I ст. до н. е.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що в сучасній історіографії постать Марка Ліцінія Красса привертає недостатньо уваги і, за незначним винятком, не є предметом монографічних досліджень. Окремі аспекти військово-політичної діяльності Марка Ліцінія Красса, наприклад, участь у першому тріумвіраті, були розглянуті у зарубіжній історіографії. Натомість інші, не менш важливі аспекти його діяльності, практично залишаються поза увагою дослідників, зокрема його шлях до багатства, участь у проскрипціях Сулли та, зрештою, і його похід на Схід.

У 1966 р. побачила світ монографія Френка Едкока «Марк Красс, мільонер» [4]. Автор змальовує політичну діяльність Красса у не надто привабливому вигляді. У 1976 р. була опублікована праця Б. Маршалла «Красс: політична біографія». Дослідник робить висновок про те, що Красс, як і кожен знатний римлянин доби Цицерона, прагнув особистої влади [6, 172]. Наступного року з'являється монографія Аллена Уорда, у якій автор звертає увагу на відмінність між багатством Красса, Помпея і Цезаря, розмірковує над мотивами накопичення багатства, яке вважає дуже потужною зброєю [10, 68 – 69].

Серед останніх досліджень, присвячених постаті Красса, потрібно назвати монографію Мацея Пієгдоня: «Політик нездійснених амбіцій». На думку автора, діяльність Марка Ліцінія Красса проходила у трьох площинах: господарчій, політичній та, дещо меншою мірою, військовій. Величезний масток, як і вплив, який йому вдалося здобути, забезпечив йому досить активну участь у

політиці. Саме господарська та фінансова діяльність, як стверджує Мацей Пієгдонь, дали змогу Крассові стати політиком та вождем на політичній сцені Риму [8, 54 – 227]. Російська дослідниця О. Любімова ставить під сумнів образ Красса-користолюбця, як його змальовує антична історіографія. Вона вважає, що багато вчинків Красса, мотивами яких Цицерон вважає жадібність, насправді були викликані політичними мотивами [1].

Аналіз історіографії засвідчує, що фінансово-господарчий аспект діяльності Красса досліджений недостатньо. В українській історіографії ця проблема не досліджувалася.

Метою статті є з'ясувати зв'язок між політичною та фінансово-господарчою діяльністю Марка Ліцінія Красса.

Джерела засвідчують, що майбутній тріумвір народився у досить небагатій, але знатній сім'ї. Рід Крассів поділявся на дві гілки: Крассів без агномена і Крассів, які мали агномен (*agnomen*), чи другий когномен (*cognomen secundum*) – *Dives*, тобто – «Багатий». Обидві ці гілки походили від спільного предка. У сучасній історіографії немає єдиної думки, чи мав Марк Ліціній Красс агномен *Dives*, чи ні. Б. Маршалл, проаналізувавши доступні літературні джерела та списки посадових осіб, доходить висновку, що батько Красса, а отже, і він сам походив від тієї гілки, яка не мала агномена *Dives* [6, 10 – 11]. Такої ж думки дотримується Мацей Пієгдонь [8, 23 – 24].

Немає, звичайно, підстав говорити про бідність родини Красса, однак Плутарх твердить, що він виховувався у невеликому будинку: «ἐν οἰκίᾳ μικρῆ» (Plut. Crass. 1.1). Можливо, цей скромний достаток у дитинстві був тим, від чого Красс хотів відійти як найдалі у зрілому віці. Все ж Красс успадкував сімейні кошти після смерті свого батька – 300 талантів. Крім того, якісь маєтності він міг отримати за дружиною свого брата Тертулією, яку пошлюбив, коли вона овдовіла [6, 12].

Користолюбство Красса римляни розглядали як найбільшу ваду. Зрештою, він і сам від цього не відхрещувався. Справді, захищаючись від звинувачень у перелюбі з весталкою Ліцінією, Красс зумів відвернути від себе підозру, посилаючись на своє користолюбство. Мабуть, справді, у цьому випадку йшлося не про перелюб, а про гроші. Як вказує Плутарх, Красс залишив Ліцінію лише тоді, коли заволодів її маєтком. (Plut. Crass. 1.2). Праг-

нення Красса набути маєтності врешті-решт увінчалось успіхом. На шляху своєї боротьби за багатство Красс збільшив його з трьохсот талантів до семи тисяч сто. Саме ця сума виявилась у нього перед походом на Парфію, при тому, що невдовзі перед цим він мав досить великі видатки (Plut. Crass. 2.1).

Яким же способом можна було так розбагатіти у Римі? Передовсім полководці могли збагатитися за рахунок військової здобичі [3, 38]. Саме так розбагатів Луцій Лукулл, що керував римським військом у війні проти Мітрідата. За велике багатство його називали «Ксерксом у тозі» (Plut. Luc. 39). Красса звинувачували у тому, що він пограбував місто Малаку, в Іспанії, хоча він сам це заперечував (Plut. Crass. 6.1). Ще одним джерелом великого збагачення стали проскрипції Сулли у 82 р. до н. е., метою яких було покарати політичних противників Сулли. Однак на практиці, часто за допомогою проскрипцій відбувалося захоплення багатих маєтків. Так відбувалася концентрація багатств у руках окремих діячів. Зокрема, саме проскрипціям Сулли завдячував своїм багатством Марк Емілій Лепід, батько майбутнього тріумвіра [7, 119]. Таким самим шляхом і більша частина багатств Красса потрапила до його рук.

Як передає Плутарх, більшу частину свого маєтку Красс здобув у війнах, скориставшись суспільним нещастям як засобом для отримання грандіозного зиску. Коли Сулла заволодів Римом і почав розпродувати майно страчених, Красс не відмовився його брати та купувати. Про нього говорили, що він за безцінь скуповує найбагатші маєтки і випрошує їх собі у дарунок. Говорили навіть, що у Бруттії він заніс когось до проскрипційного списку не за наказом Сулли, а з корисливих мотивів. Буцімто через це Сулла уже не користувався його послугами у громадських справах (Plut. Crass. 2.3; 6.6-7). Як припускає О. Любімова, провина Красса полягала не в тому, що він пограбував місто, а в тому, що привласнив захоплені цінності, а не передав їх головнокомандувачу. Однак Сулла тоді вважав, що провина Красса не доведена, або просто закрит на це очі [1, 41]. Цікаву гіпотезу щодо цього епізоду висуває Мацей Пієгдонь. На його думку, усунення Красса від громадських справ сталося не через незадоволення Сулли корисливістю Красса. Польський дослідник припускає, що справа була у небажанні Сулли задовольнити вимогу Красса щодо от-

римання якоїсь вищої магістратури. За віком, на той час, Красс міг претендувати лише на посаду квестора, як це передбачали *lex Cornelia annalis* та *lex Cornelia de magistribus* [8, 48 – 49].

Після цього наступні дев'ять чи десять років Красс не брав участі у військових кампаніях, а зосередився на використанні фінансових зисків, отриманих завдяки підтримці Сулли [6, 14]. Він показав себе вмілим ділком. Маємо достатньо підстав стверджувати, що не лише завдяки коштам, отриманим під час проскрипцій, Красс перетворився на одного з найбагатших людей того часу. У тодішньому Римі будинки були здебільшого дерев'яні, а забудова була дуже щільна. Це створювало велику загрозу руйнівних пожеж, які було досить складно локалізувати. Спостерігаючи за руйнуванням будинків у Римі через пожежі та недоліки будівництва, він почав скуповувати рабів – архітекторів та будівельників. Коли їх у нього набралось більше п'ятисот, він почав скуповувати знищені пожежею будови та сусідні з ними, які, через страх та невпевненість, власники продавали за безцінь. Так він заволодів значною частиною Рима (Plut. Crass. 2.4). На викуплених теренах Красс будував *insulae* – будинки, помешкання у яких здавалися квартирантам. З огляду на демографічну ситуацію місто вкрай потребувало таких будинків. Сам Красс уважав, що варто інвестувати у будівельну галузь, яка приносить прибутки, а ті, котрі будують лише для себе (більшість аристократів), багато втрачають і марнують нагоду збагачення [8, 53].

Красс володів також великим числом срібних копалень, значними земельними володіннями. Срібні копальні, ймовірно, були в Іспанії і належали раніше державі, але стали приватною власністю у часи Сулли [6, 14 – 15]. Був він також власником великої кількості кваліфікованих рабів: читців, писців, майстрів по роботі зі сріблом, управителів маєтку, стюардів (Plut. Crass. 2.6).

Як представник верстви senatorів, Красс не міг займатися особисто такими видами діяльності, як торгівля чи лихварство, бо це суперечило римському праву (*lex Claudia de senatoribus*) та етичним нормам римської аристократії. Однак Красс, ймовірно, брав участь в обладках публіканів без розголосу, як це робило багато інших senatorів [8, 53 – 54]. Публікани (*publicani*) переважно були римськими вершниками [2, 17]. Фінансові зв'язки з вершниками відігравали для Красса значну роль. Вони давали

йому можливість брати участь у їхніх фінансових проектах і забезпечували підтримку з боку цієї впливової верстви [8, 92]. Красс здобув собі репутацію патрона вершників-ділків [9, 50].

Серед римлян була поширена думка про низькі моральні якості Красса, коли мова йде про гроші. Ми уже вказували на його нерозбірливість у набутті маєтності під час проскрипцій. Окрім того, Красса звинувачували у тому, що він бере хабарі за свої виступи у сенаті, хоча він сам це заперечував (Plut. Comp. Nic. Crass. 1.2). Веллей Патеркул вказував, що Красс не знав обмежень у прагненні до слави та грошей (Vell. Pat. 2.46.2). Однак О. Любімова точно вказує на те, що за життя Красса згадки про його жадібність вкрай нечисельні. Цицерон лише двічі завуальовано натякає на жадібність Красса, не називаючи його імені, в промовах, спрямованих проти його політичних проєктів. У листуванні ж є лише нейтральні згадки про багатство Красса, а про його користолюбство Цицерон не говорить навіть у тому контексті, де цього можна було б очікувати. Лише у квітні 46 р. Цицерон розлого заговорив про користолюбство Красса [1, 35]. У 44 р. до н. е. він стверджував, що коли б у Красса була можливість добитися занесення у заповіт як спадкоємця, хоча б він до цього заповіту не мав би жодного стосунку, він для цього готовий був би станцювати на форумі (Cic. Off. 3.75). Цілком можливо, що в устах знаменитого оратора, критика Красса, через приблизно сім років після його смерті, була викликана потребами поточного політичного моменту. Можливо, як припускає Б. Маршалл, справу може з'ясувати особиста неприязнь Цицерона до Красса. Перед відбуттям Красса до Сирії, між ними відбулося примирення, але воно не було щирим і через тривалий час після смерті Красса воно не стримало Цицерона від написання ворожих щодо опонента застережень. Причиною посилення неприязні Цицерона, на думку Б. Маршалла, був зв'язок між Крассом і Клодієм, який був відповідальний за вигнання Цицерона у 58 р. до н. е. [6, 16 – 35].

Продовжував Красс справу збагачення і під час виконання обов'язків намісника Сирії. Саме намісництво у Сирії було йому потрібне як стартовий майданчик для походу на Парфію, про що він мріяв уже давно (Vell. Pat. 2.46.2). Як зазначає Плутарх, у Сирії він поводив себе як ділок, а не як полководець. Він займався на перевірку своїх збройних сил і не вправлянням солдат

у військовій справі, а вираховував доходи з міст і багато днів поспіль зважував та вимірював скарби богині Атаргатіс у Геріаполісі. Він наказував містам та правителям проводити набір воїнів, а потім за гроші звільняв їх від цієї повинності (Plut. Crass. 17.5).

Важкі звинувачення на адресу Красса знаходимо також у Йосифа Флавія. Він говорить, що готуючись до походу проти парфян, Красс відправився в Іудею, де викрав храмові гроші, які залишилися після Помпея – дві тисячі талантів. Окрім того, за словами історика, Красс викрав з храму увесь золотий посуд на суму вісім тисяч талантів, а також забрав буцімто золотий брус (*δοκός*), який важив триста мін. Цей брус йому передав священник Єлезар, взявши з Красса обіцянку, що той не буде більше нічого рухати. Однак Красс порушив своє слово і забрав з храму усе золото, яке там було (Joseph. AJ 14.7.1).

Очевидно, усі ці дії, за які Красса справедливо критикували античні автори, могли бути продиктовані необхідністю фінансово забезпечити майбутню кампанію на Сході. Немає сумніву у тому, що Крассу були потрібні великі кошти для продовження війни з Парфією. Водночас сама війна з Парфією здебільшого розглядалася римлянами як така, що була розпочата Крассом на свій власний розсуд через його жадібність. Однак такі звинувачення можуть бути поставлені під сумнів. Б. Маршалл справедливо вважає, що Красс не був ініціатором цієї війни і йому було надано законне командування у війні проти парфян. На його думку, твердження про жадібність як причину бажання Красса командувати парфянською кампанією було перебільшенням [6, 143 – 147]. За що ж справді можна було Красса справедливо критикувати, так це за те, що він не вжив необхідних заходів для підготовки війська до парфянської кампанії. Крім того, він, безумовно, допустив низку важких стратегічних помилок, що врешті-решт призвело до важкої поразки.

Ми уже згадували про те, що напередодні походу на Парфію, Красс здійснив великі видатки. Він любив демонструвати свою щедрість гостям, а друзям давав позики без відсотків, хоча у визначений час вимагав їх повного повернення. На його учти зазвичай запрошувалися представники плебсу. Красс витрачав кошти на частування десятків тисяч людей чи навіть на їх повний прокорм (Plut. Comp. Nic. Crass. 1.4). На відміну від Помпея,

який був недоступним для плебсу, від Красса завжди можна було очікувати сприяння у залагодженні тих чи тих справ. Красс був доброзичливим та ввічливим у спілкуванні (Plut. Crass. 3.1; 7.3). Очевидно, це робилося з метою здобути популярність серед бідніших верств римського суспільства. Ця популярність мала допомогти Крассу досягти найвищого становища у державі. Можливо, популярність серед нижчих верств суспільства Красс здобував і будівельними роботами, про які ми говорили вище. Девід Холландер вважає вельми ймовірним, що більшість робіт такого роду виконувалася вільними робітниками [5, 115]. Отже, Красс давав плебсу можливість покращити своє матеріальне становище, отримуючи заробітну плату на організованих ним будівельних роботах.

Однак Красс турбувався не лише про прихильність до нього плебсу, але й нобілітету. Заради цього нехтував принципами, змінював свою позицію щодо того чи того законопроекту, догоджав тим, від кого очікував якоїсь підтримки. Заради особистої вигоди він легко відмовлявся як від прихильності до будь-кого, так і від ворожості. Протягом короткого часу він був як прибічником, так і противником одних і тих самих людей (Plut. Crass. 7.8). Потрібно визнати, що така політика дала змогу Крассу досягти значного результату. Коли у 72 р. до н. е. Римська Республіка постала перед серйозними загрозами у війні зі Спартаком, він зумів заручитися підтримкою впливових осіб і отримав командування над армією для знищення повсталих (Plut. Crass. 10.1). Згодом його симпатіки зуміли провести через сенат рішення про значні почесті на його адресу.

За свідченням Аппіана, Красс рушив проти Спартака, командуючи шістьма новими легіонами (App. BC 1.14.118), які, цілком можливо, утримував на власний кошт [6, 29]. Якщо так, то цікаво, чи міг він розраховувати на якусь матеріальну компенсацію від держави у майбутньому? На нашу думку, ні, проте міг розраховувати на зростання свого авторитету, а відтак і на отримання нових посад та привілеїв. Справді, Красс отримав надзвичайно високу відзнаку за свої заслуги у боротьбі з повсталими рабами. Після придушення повстання Спартака, Марк Красс здобув овацію і рішенням сенату був нагороджений лавровим вінком. За свідченням Авла Геллія, таким вінком нагороджувалися ті полководці, які заслужили тріумф (Gell. 5.6.5 – 7; 5.6.23).

Потрібно сказати, що Красс був зацікавлений у придушенні повстання Спартака так само, як і кожен представник римської верхівки. Як ми вказували вище, значну частину багатства Спартака складала раби високої кваліфікації. Звичайно, вони не були схильні до заколоту так, як раби, що працювали у полі. Але якщо б це повстання не вдалося придушити, то за якийсь час і серед висококваліфікованих рабів могли б поширитися небезпечні настрої. Окрім того, Красс мав і великі земельні володіння. У цьому випадку загроза його інтересам була ще більшою.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави зробити висновок про те, що Марк Ліціній Красс сприймав багатство передовсім як інструмент досягнення певних результатів у політичній сфері. При цьому його маєток складався частково з успадкованих коштів, але більшою мірою із майна, здобутого ним завдяки скупці маєтків проскрибованих та вмілого ведення фінансово-господарської діяльності. Багатство давало Крассу можливість заручитися підтримкою плебсу – через пряму допомогу чи через заробітну плату на організованих ним будівельних роботах. Міг він розраховувати і на підтримку вершників та нобілітету. Твердження античних авторів про виняткову жадібність Красса нам видаються перебільшеними. Добування різними способами коштів у Сирії не надто різниться з поведінкою інших намісників провінцій і частково може бути виправдане потребами майбутньої військової кампанії проти Парфії. На нашу думку, політична вага Красса була здобута значною мірою через вміле використання доступних йому фінансових ресурсів.

Перспективним напрямом подальшого дослідження проблеми може бути вивчення діяльності Красса у межах першого триумвірату.

Література

1. Любимова О.В. Красс-корыстолюбец : к вопросу об образе Красса в трактате Цицерона «Парадоксы стоиков» // ВДИ. – 2014. – № 2. – С. 34 – 53.
2. Петречко О. Император, сенат та державні фінанси Риму (I – II ст. н. е.) / О. Петречко // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – Вип. 9. – С. 11 – 22.

3. Петречко О. Суспільно-політичний розвиток Римської імперії в I – на поч. III ст. н. е.: від «відновленої» Республіки до сенатської монархії / О. Петречко. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 396 с.
4. Adcock F.E. Marcus Crasus, millionaire / F.E. Adcock. – Cambridge : Heffer. – 1966. – 63 p.
5. Hollander D.B. Money in the Late Roman republic / D.B. Hollander. – Leiden; Boston : Brill, 2007. – 190 p.
6. Marshall B.A. Crassus : a political biography / B.A. Marshall. – Amsterdam : A.M. Hakkert, 1976. – 205 p.
7. Petrechko O. Political Persecution – Sulla and the Second Triumvirate / O. Petrechko // Lucius Cornelius Sulla. History and Tradition / ed. D. Ślapek, I. Łuć. – Lublin : Maria Curie-Skłodowska University Press, 2013. – P. 117 – 126.
8. Piegoń M. Krassus: polityk niespełnionych ambicji / M. Piegoń. – Kraków : Historia Jagellonica, 2011. – 292 s.
9. Shotter D. The Fall of the Roman Empire / D. Shotter. – London; New York : Routledge, 1994. – 113 p.
10. Ward A.M. Marcus Crassus and the Late Roman Republic / A.M. Ward. – Columbia : University of Missouri Press, 1977. – vii+323 p.

References

1. Lyubimova O.V. Krass-korystolyubets : k voprosu ob obraze Krassa v traktate Tsitserona «Paradoksy stoikov» / O.V. Lyubimova // VDI. – 2014. – № 2. – S. 34 – 53.
2. Petrechko O. Imperator, senat ta derzhavni finansy Rymu (I – II st. n. e.) / O. Petrechko // Naukovi zoshyty istorychnoho fakultetu Lvivskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Franka. – Lviv, LNU imeni Ivana Franka, 2008. – Vyp. 9. – S. 11 – 22.
3. Petrechko O. Suspilno-politychnyi rozvytok Rymskoi imperii v I – na poch. III st. n. e.: vid «vidnovlenoi» Respubliky do senatskoi monarchii / O. Petrechko. – Lviv : Vydavnychi tsentr LNU im. I. Franka, 2009. – 396 s.
4. Adcock F.E. Marcus Crasus, millionaire / F.E. Adcock. – Cambridge : Heffer. – 1966. – 63 p.
5. Hollander D.B. Money in the Late Roman republic / D.B. Hollander. – Leiden; Boston : Brill, 2007. – 190 p.
6. Marshall B.A. Crassus : a political biography / B.A. Marshall. – Amsterdam : A.M. Hakkert, 1976. – 205 p.
7. Petrechko O. Political Persecution – Sulla and the Second Triumvirate / O. Petrechko // Lucius Cornelius Sulla. History and Tradition / ed. D. Ślapek, I. Łuć. – Lublin : Maria Curie-Skłodowska University Press, 2013. – P. 117 – 126.

8. Piegdoń M. *Krassus: polityk niespełnionych ambicji* / M. Piegdoń. – Kraków : Historia Jagellonica, 2011. – 292 s.

9. Shotter D. *The Fall of the Roman Empire* / D. Shotter. – London; New York : Routledge, 1994. – 113 p.

10. Ward A.M. *Marcus Crassus and the Late Roman Republic* / A.M. Ward. – Columbia : University of Missouri Press, 1977. – vii+323 p.

Тарнавский Роман. Военно-политическая деятельность Марка Лициния Красса и вопрос финансов. В статье доказано, что Марк Лициний Красс воспринимал богатство в первую очередь как инструмент достижения определённых результатов в военно-политической сфере. Его имение состояло частично из унаследованных средств, но в большей степени из имущества, полученного им благодаря скупке имений проскрибированных и умелого ведения финансово-хозяйственной деятельности. Установлено, что утверждение античных авторов об исключительной жадности Красса – преувеличены. Доказано, что политический вес Красса была получен в значительной степени благодаря умелому использованию доступных ему финансовых ресурсов.

Ключевые слова: Марк Лициний Красс, военно-политическая сфера, финансово-хозяйственная деятельность.

Tarnavskiy Roman. The military and political activity of Marcus Licinius Crassus and the financial issue. The article proves that Marcus Licinius Crassus perceived wealth first and foremost as a tool to achieve certain results in the military and political sphere. Thus, his estate consisted partly of the inherited money, but mostly of the property obtained by buying up estates of those who had been proscribed, and by strong financial and economic skills. It was established that the statements of ancient authors about the exceptional greed of Crassus are exaggerated. It is proved that the political weight of Crassus was obtained largely through the skillful use of financial resources available to him.

Key words: Marcus Licinius Crassus, the military and political sphere, financial and economic activity.